

Ten geleide

W.H. Nolens (1860-1931)

Jeugd , student en leraar

Willem Hubert Nolens werd op 7 september 1860 te Venlo geboren als tweede zoon uit het huwelijk van Martinus Nolens en Hermina Hubertina Linskens. Zijn vader had een leerlooiersbedrijf, dat later door de oudste in het gezin, Jean Nolens, werd voortgezet. De jonge Wiel Nolens bracht zijn jeugd door in zijn geboorteplaats.

In 1870 kwam Nolens op de voorbereidende klas van de 3-jarige HBS te Venlo. Op de HBS voelde Nolens zich met enige van zijn medeleerlingen aangetrokken tot het priesterschap en volgde daarom lessen in het Grieks en het Latijn bij kapelaan M. Nijssen. In 1874 vertrok Nolens naar het gymnasium te Weert en studeerde er tot 1878. Hij vervolgde zijn studie te Rolduc (filosofie) en slaagde tevens voor het staatsexamen gymnasium. Dit diploma gaf hem toegang tot universitaire studies.

Vanaf 1880 studeerde hij rechten te Utrecht en behaalde in 1884 het doctoraal examen. De studie werd vervolgd aan het Grootseminarie te Roermond, waar hij theologie studeerde. Op 25 maart 1887 werd hij door mgr. F. Boermans, de bisschop van Roermond, tot priester gewijd. Als bijzonderheid zij nog vermeld, dat zijn theologische studies hem niet verhinderden in 1885 nog het doctoraal examen staatswetenschappen te behalen. Door deze kwaliteiten werd hij reeds in 1888 benoemd tot leraar in Rolduc, waar hij zijn leerlingen onderwees in de vakken godsdienst, algemene geschiedenis, staatswetenschappen, moraalfilosofie, en als eerste docent te Rolduc sociologie. Ondanks drukke bezigheden werkte hij aan zijn dissertatie *De Leer van de H. Thomas van Aquino over het Recht*, waarop hij in 1890 promoveerde aan de Rijksuniversiteit tot doctor in de staatswetenschap en tot doctor in de rechtswetenschap. Zijn promotor was prof. J. De Louter.

Kamerlid

Op 13 november 1896 deed Nolens zijn intrede in de Tweede Kamer der Staten-Generaal als afgevaardigde van het district Venlo en opvolger van mr. J.H.L. Haffmans. Na de tijd van een jaar op de 'leerbank', in de directe nabijheid van dr. H.J.A.M. Schaepman te hebben gezeten, hield Nolens op 1 december 1897 zijn maidenspeech, welke rede duidelijk zijn visie op de ontwikkeling van de maatschappij en de plaats van de mens in de toekomstige maatschappij tot uiting bracht. Hij bepleitte een beleid van sociale rechtvaardigheid, zoals omschreven in de in 1891 verschenen encycliek van Paus Leo XIII *Rerum Novarum*. Deze encycliek diende gedurende zijn hele leven als leidraad voor zijn politieke en sociale activiteiten en vond in hem een verdediger van formaat, hetgeen o.a. tot uiting komt in de polemiek over deze encycliek met mr. S. Van Houten in 1898. (zie inv. nr. 368).

In de regel verbleef Nolens van dinsdag tot en met vrijdag in 's-Gravenhage, voor het bijwonen van de vergaderingen van de Tweede Kamer, op zaterdag en maandag gaf hij les te Rolduc en de zondag werd besteed aan het organiseren van de mijnwerkers in de Christelijke Mijnwerkersbond. Deze werkindeling duurde tot 1909.

Hoogleraar

In 1909 werd Nolens benoemd tot Buitengewoon Hoogleraar aan de Gemeenteuniversiteit van Amsterdam, met als leeropdracht 'De arbeidswetgeving in verband met het administratief recht en de staathuishoudkunde'. Het ambt van hoogleraar, hetgeen een wetenschappelijke erkenning was van zijn sociale arbeid, heeft hij

bekleed tot 1925.

Voorzitter van de RK Tweede Kamerfractie

Op 15 februari 1910 werd Nolens voorzitter van de RK Kamerclub, als opvolger van mr. J.A. Loeff. Hij stelde zich tot taak, de positie die de katholieken door het pionierswerk van dr. Schaepman hadden verkregen, verder uit te bouwen en te consolideren. Door zijn grote kennis van zaken en invloed werd hij de onbetwiste leider van de katholieken. Nolens streefde naar samenwerking tussen de confessionele partijen in coalitieverband. In 1925 kwam hieraan een einde, toen de begroting voor het gezantschap bij het Vaticaan werd weggestemd. Hoe belangrijk de katholieken onder zijn leiding in het staatsbestel waren geworden, blijkt o.m. uit de formatieopdracht, die aan Nolens als eerste katholiek in 1918 werd gegeven en aan zijn zending naar Rome tijdens de Eerste Wereldoorlog. Tevens vervulde Nolens belangrijke regeringsopdrachten o.m. bij allerlei internationale conferenties over de arbeidswetgeving (Bern, Parijs) en later tijdens de Internationale Arbeidsconferenties. Niet altijd is Nolens' hegemonie binnen de RK Staatspartij met evenveel welwillendheid aanvaard. Zo ontstond in 1922 onder leiding van de Haarlemse notaris R.C.A. Van Cranenburg de 'Nieuwe Katholieke Partij', omdat men vond dat de overweldigende invloed van Nolens verontrustende vormen had aangenomen en de RK Staatspartij steeds meer de 'rode hoek' in dreef. Onder Nolens is het echter nooit tot een samenwerking met de socialisten gekomen, maar werd vastgehouden aan de coalitiegedachte, omdat volgens Nolens alleen in uiterste noodzaak tot samenwerking met de socialisten mocht worden overgegaan.

Sociale activiteiten

Reeds door zijn proefschrift bleek zijn sociale engagement. Als jong kamerlid nam hij in 1897 met dr. Schaepman deel aan een congres van de Internationale Vereniging voor Wettelijke Bescherming der Arbeiders in Zürich en later aan een wetenschappelijk congres voor de arbeidersbescherming in Brussel. In 1900 vond te Parijs weer een congres plaats van de Internationale Vereniging voor Wettelijke Bescherming der Arbeiders, hetgeen de doorslag gaf voor de oprichting van de 'Nederlandsche Vereeniging voor Wettelijke Bescherming der Arbeiders'. De vereniging werd opgericht door Nolens, Kerdijk, Talma, Struwe en Tak. Van de aanvang af was Nolens bestuurslid en vanaf 1905 voorzitter. Gedurende het verdere bestaan van de vereniging is Nolens voorzitter gebleven. In deze hoedanigheid werd hij vanaf 1906 door de regering afgevaardigd naar de diverse conferenties van de internationale vereniging.

De internationale Arbeidsconferentie

Door zijn sociale activiteiten werd Nolens een expert op het gebied van de sociale wetgeving. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de Nederlandse regering hem bij uitstek geschikt achtte om als leider van de Nederlandse delegatie in 1919 ons land te vertegenwoordigen op de 1ste Internationale Arbeidsconferentie. De conferentie werd te Washington gehouden en men schreef Nolens de verdienste toe de conferentie te hebben gered. Tot zijn dood heeft hij de conferenties bijgewoond en er zelfs een zeer belangrijke rol in gespeeld. In 1926 was hij zelfs de alom geprezen president van de conferentie. De conferenties leidden tot uitbreiding van zijn kennissen- en vriendenkring, o.a. met de franse socialist Albert Thomas, directeur van het Bureau International du Travail. Talrijk waren de bijzondere functies, die hij op het gebied van de sociale politiek heeft bekleed. Hij was vice-voorzitter van de Hoge Raad van Arbeid, voorzitter van de Mijnsraad, voorzitter van de Rijkscommissie van Advies voor de Werkverschaffing, voorzitter van de Werkloosheidsraad

etc.

Onderscheidingen

Zowel Kerk als Staat en Wetenschap eerden de priester-staatsman. In 1904 werd Nolens benoemd tot Geheim Kamerheer van ZH de Paus en begiftigd met het erekruis Pro Ecclesia et Pontifice. Kort hierop werd hij benoemd tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en later tot Commandeur. In 1927 verkreeg hij het eredoctoraat van de Universiteit van Leuven. Door zijn grote verdiensten inzake de instelling van het gezantschap bij het Vaticaan tijdens zijn bijzondere missie naar Rome in 1915, werd hij in 1916 benoemd tot Promonotarius Apostolicus.

De monseigneurstitel voegde zich bij de andere. In 1923 werd hij benoemd tot Minister van Staat. De erkenning voor zijn kerkelijke en staatkundige verdiensten was compleet. Zijn wapenspreuk was: 'Utrique Fidelis': aan beiden trouw; trouw aan God en de Kerk, trouw aan Koningin en vaderland.

Op 27 augustus 1931 overleed Nolens aan een ernstige leverkwaal. Tot zijn executeurs testamentair had hij de kamerleden P.J.M. Aalberse en M.C.E. Bongaerts benoemd. De uitvaartdienst werd gehouden te 's-Gravenhage en hij werd begraven in zijn geboorteplaats Venlo.

Archief

Het archief vangt aan bij Nolens' seminarietijd te Rolduc, waar hij als leraar werkzaam was. Vanaf 1909 is het archief op de Prinsengracht 36 te 's-Gravenhage geweest, in het tehuis van de Zusters van de H. Carolus Borromeus, waarvan Nolens een gedeelte bewoonde. Prof. mr. P.J.M. Aalberse kreeg het archief toegewezen, nadat hij Nolens op zijn sterfbed met veel moeite had weten te weerhouden het archief te vernietigen.

Na Nolens' overlijden in 1931 werd het archief overgebracht naar het Dr. Schaepmanhuis, Mauritskade 25 te 's-Gravenhage. In 1939 werd een begin gemaakt met de voorlopige inventarisatie van het archief door mr. J.J. Wintermans, werkzaam op het partijbureau van de RK Staatspartij.

Het archief dreigde in 1941 in de liquidatie van de RK Staatspartij te worden betrokken. Doordat Aalberse echter de liquidateur, dr. M.H.H. Franssen, wist te overtuigen dat het archief van Nolens zijn persoonlijk eigendom was, slaagde hij erin het archief te behouden. Op 5 augustus 1941 deelde Franssen aan Aalberse mede, dat hij vrij over het archief kon beschikken. Op 19 september werd het archief overgebracht naar zijn huis en tijdens de verdere oorlogsjaren, blijkt een brief van 23 september 1947 aan de bibliothecaris van de Katholieke Universiteit te Nijmegen, bewaard in het gebouw van de Mijnsraad, Javastraat 4 te 's-Gravenhage. In deze brief maakte Aalberse tevens zijn wens kenbaar het archief van Nolens aan de Universiteitsbibliotheek te willen afstaan. Reeds de volgende maand, in oktober 1947, werd het archief naar Nijmegen overgebracht, vanwaar het 23 jaar later in januari 1970, aan het Katholiek Documentatie Centrum werd overgedragen.

Verantwoording

De inventaris van het archief Nolens, opgemaakt door mr. J.J. Wintermans, was in 21 rubrieken ingedeeld. Deze indeling bleek moeilijk te hanteren, zodat een nieuw ingedeeld Rubriekenschema, gebaseerd op zijn activiteiten moest worden ontworpen.

De hoeveelheid stukken gaf aanleiding tot een verdeling van zijn activiteiten op nationaal en internationaal terrein. Een enkele keer zijn vanuit zijn nationale functie internationale contacten geweest, waar echter in het Rubriekenschema naar verwezen wordt.

Voorafgaande aan het hoofdstuk nationaal, gaat het hoofdstuk betreffende de persoon Nolens en bevat stukken van particuliere aard.

In het vierde hoofdstuk zijn in een alfabetische reeks de ingekomen brieven opgenomen, met uitzondering van een klein aantal, dat bij zijn diverse functies werd aangetroffen.

De documentatie is, voor zover van een duidelijk gebruik door Nolens door het maken van aantekeningen e.d., gesproken kon worden, bij de betreffende archiefstukken opgenomen of in een volgend nummer apart beschreven. De documentatie, die duidelijk een vorm van collectief materiaal was, is onder hoofdstuk vijf opgenomen en voorzien van een globale beschrijving.

T. van der Aalst, 1973

Deze gegevens zijn voornamelijk ontleend aan twee artikelen van dr. J.P. Gribling:

Willem Hubert Nolens (1860-1931), in: *Gids personeelsbeleid*, nr. 8, 1972, p. 215-219; en,

Willem Hubert Nolens, Priester-Staatsman, in: *Brabants Dagblad*, 28 augustus 1971.

Bovendien mocht ik ook nog belangrijke persoonlijke informatie ontvangen waarvoor ik de heer Gribling langs deze weg nog eens hartelijk mijn dank zeg.

Zie ook: Gribling, J.P. *P.J.M. Aalberse 1871-1948*, Utrecht, 1961, p. 446-447

Ondermeer in de volgende archieven bevinden zich nog archiefstukken en documentatie van en over Nolens:

1. De archieven van verschillende departementen, o.a. het Ministerie van Economische Zaken;
2. Archief van de RK Staatspartij;
3. Archief van het Bisdom Roermond;
4. Archieven van de Staatsmijnen in Heerlen, m.n. het archief van de Mijnraad;
5. Archief van de Nederlandse Katholieke Mijnwerkersbond;
6. Archief van de Hoge Raad van Arbeid;
7. Gemeentearchief Venlo (o.a. artikelen door Nolens geschreven in de *Nieuwe Venloosche Courant*);
8. Sociaal Historisch Centrum voor Limburg (o.a. verzameling artikelen van en over Nolens);
9. Archief van prof.mr. P.J.M. Aalberse (m.n. de stukken betreffende Nolens' nalatenschap);
10. Schweizerisches Wirtschaftsarchiv Basel (Kollegienhaus der Universität);
11. Archief Rolduc;
12. Bureau International du Travail, Genève.